Minna Taipale,
Väitöskirjatutkija ja yliopisto-opettaja
Turun yliopisto
8.10.2024

Asia: HE 69/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Hallituksen esityksen mukaan naisen sukuelinten silpominen sekä silpomisen valmistelu säädettäisiin rangaistavaksi erillisin rikoslain säännöksin. Naisen sukuelinten silpominen kattaisi naisen ulkoisen sukuelimen vahingoittamisteot, mukaan lukien sukuelimen poistamisen kokonaan tai osittain. Valmistelu puolestaan kattaisi nykyisten törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun tekotapojen lisäksi naisen tai tytön viemisen ulkomaille silpomista varten tai muunlaisen naisen tai tytön pakottamisen tai taivuttamisen alistumaan silpomiseen.

Esityksen tavoitteena on vahvistaa naisten ja tyttöjen hengen ja terveyden suojaa sekä heidän ruumiillista koskemattomuuttaan ja seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan. Täytetyn tapon syyteoikeuden vanhentumisajasta luopumisen tavoitteena on varmistaa, että rikosoikeudellista vanhentumista koskevat säännökset eivät aseta estettä tekijän saattamiselle vastuuseen täytetystä taposta ottaen huomioon, että rikos voi olla selvitettävissä hyvinkin pitkän ajan jälkeen.

Silpomisen, sen valmistelun sekä hallituksen esityksen tarkastelu yhteisölliseen väkivaltaan kohdentuvan tutkimukseni näkökulmasta

Käsittelen hallituksen esitystä tässä lausunnossa yhteisölliseen väkivaltaan kohdentuvan väitöskirjatutkimukseni näkökulmasta. Tutkimuksessani tarkastelen yhteisöllistä väkivaltaa ja väkivaltaan puuttumisen rakenteita Suomen muslimiyhteisöissä ja sosiaalityössä.

Katson hallituksen esityksen selkiyttävän tyttöjen ja naisten silpomisen ja sen valmistelun rangaistavuutta sekä painottavan jatkossa paremmin itse teon ja sen valmistelun vakavuutta. Lakimuutokset vahvistavat tyttöjen ja naisten terveyden ja hyvinvoinnin sekä itsemääräämisoikeuden toteutumista.

Erityisesti alaikäisten tyttöjen osalta esitys vahvistaa Lapsen oikeuksien sopimuksen (60/1991) 19 artiklan mukaisesti lapsen suojaamista kaikenlaiselta väkivallalta. Lisäksi esityksen lakimuutokset vastaavat osaltaan Istanbulin sopimuksen (53/2015) ja sen toimeenpanoa valvovan GREVIO-asiantuntijaryhmän (2019, 46) raportin suosituksiin kiinnittää huomiota silpomisen kohdalla painostuksen ja pakottamisen kriminalisointiin.

Minna Taipale,
Väitöskirjatutkija ja yliopisto-opettaja
Turun yliopisto
8.10.2024

Hallituksen esityksessä tyttöjen ja naisten silpomista käsitellään osana naisiin kohdistuvaa kunniaan liittyvää väkivaltaa. Oikeusministeriön vuonna 2019 julkaisemassa naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmassa silpominen kytkettiin myös osaksi kunniaan liittyvän väkivallan ilmiötä. Torjuntaohjelmassa nostettiin lisäksi esille silpomisen ja muun kunniaan liittyvän väkivallan kohdalla näiden väkivallan muotojen yhteisölliset merkitysrakenteet.

Näkemykseni mukaan tyttöjen ja naisten silpomiseen ja sen valmisteluun kytkeytyy vahvasti yhteisöllisen väkivallan ulottuvuus, sillä kyseisten tekojen taustamekanismina ovat usein perheen, suvun tai laajemman yhteisön painostus tai pakottava kontrolli.

Yhteisöllisellä väkivallalla tarkoitan tutkimukseni näkökulmasta väkivaltaa, jossa väkivallan haavoittavuutta lisää monitekijäisyys eli usean tekijän osallisuus väkivallassa. Yhteisöllisessä väkivallassa on kyse kollektiivisesti toteutetuista teoista, jotka voivat sisältää muun muassa yhteisön jäsenten toteuttamaa aktiivista painostusta, pakottamista ja eri muotoja sisältävää väkivaltaa sekä tämän lisäksi passiivista tekojen yhteisöllistä hyväksyntää.

Yhteisöllisen väkivallan kohdalla on syytä tunnistaa, että keskeisenä mekanismina toimivat yhteisössä vallitsevat ajattelumallit, normit sekä näitä ylläpitävät toimintatavat. Kollektiivisuus voi rakentaa mahdollisuuksia väkivallalle sekä vaikeuttaa väkivallan tapahtuessa uhrin mahdollisuuksia saada turvaa ja tukea. On syytä huomata, ettei yhteisöllinen väkivalta ole kytköksissä tiettyyn ryhmään, yhteisöön, etnisyyteen, kulttuuriin tai uskontoon, sillä tätä väkivallan muotoa voi tapahtua erilaisissa ryhmissä ja yhteisöissä. Yhteisöllinen väkivalta samoin, kuten haitallinen silpomisperinne rakentuvat hierarkkisissa sukupuolittuneita normeja ja perinteitä vaalivissa yhteisöissä, joissa yhteisön normeja voidaan ylläpitää jopa väkivallan keinoin. Uskonnolliset ja kulttuuriin kiinnittyvät käsitykset voivat toimia väkivaltaa kuten silpomista mahdollistavana, mutta ne voivat yhtä lailla toimia väkivaltaa ehkäisevinä, mikäli yhteisössä on oikeaa tietoa ja kriittisyyttä perinteitä kohtaan.

Tutkimukseni valossa silpomisen kohdalla yhteisöllinen väkivalta näkyy uhriin kohdistuvana painostuksena, uhkailuna ja väkivallan tekoina. Uhrin asema on haavoittuva, sillä hän on usein riippuvainen väkivallan tekijöistä tai siitä yhteisöstä, joka häneen kohdistaa painostusta. Uhriin kohdistuvan monitekijäisen väkivallan lisäksi silpomisessa ja siihen pakottamisessa on huomioitava mahdollisuus, että painostus ja pakottava kontrolli voivat kohdistua myös uhrin perheeseen tai lähipiiriin. Painostus tarkoittaa näissä

tilanteissa sitä, että laajempi jopa ylirajainen yhteisö voi kohdistaa uhrin perheeseen erittäin voimakasta ryhmäpainetta. Ryhmäpaine voi olla niin voimakasta, että esimerkiksi vanhempi kokee, ettei muuta mahdollisuutta ole kuin taipua ja toteuttaa yhteisön vaatima silpominen. Näissä tilanteissa perheenjäsenet voivat painostuksen alla olla yhtäaikaisesti väkivallan tekijöitä sekä itsekin yhteisöllisen väkivallan uhreja. Tämä yhteisöllisen väkivallan monisyinen dynamiikka haastaa sekä lainsäädäntöä että palvelujärjestelmän puuttumisen keinoja.

Tutkimukseni sekä aiemmin kunniaan liittyvää ja yhteisöllistä väkivaltaa tutkineen Tuuli Hongin (2020) tulokset indikoivat, ettei väkivallan yhteisöllistä monitahoisuutta kyetä yksilöperustaisessa lainsäädännössä vielä riittävissä määrin huomioimaan, mikä osaltaan vaikeuttaa uhrien oikeudellista asemaa. Tästä syystä jatkossa olisi syytä selvittää oikeudellisia mahdollisuuksia huomioida rikoslaissa sekä muussa lainsäädännössä kattavammin tutkimukseni esiin nostama väkivallan yhteisöllisyys ja monitekijäisyyden vaikutus uhrin asemaan. Tuloksiani tukevat tuoreen Oikeusministeriön (2024) naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman raportin suositukset siitä, että kunniaan liittyvän ja yhteisöllisen väkivallan muodot tulee jatkossa huomioida kattavammin palvelujärjestelmässä sekä rikosprosesseissa.

Lausunnossani korostan, että silpomisen sekä muun yhteisöllisesti latautuneen väkivallan kohdalla tulee kiinnittää huomiota lakimuutosten lisäksi yhteiskunnan eri sektoreilla tehtävään ennalta ehkäisevään työhön. Tätä ennalta ehkäisevän työn merkitystä ovat korostaneet useat hallituksen esitykseen lausuntonsa aiemmin antaneet tahot. Ennalta ehkäisevän työn resursoinnin ja kehittämisen tarpeet nousivat esille lisäksi Oikeusministeriön (2024) naisiin kohdistuvan torjuntaohjelman raportissa.

Silpomista kuten muuta yhteisöllistä väkivaltaa voidaan ehkäistä lisäämällä eri alojen ammattilaisten koulutusta sekä osaamista väkivallan yhteisöllisistä taustamekanismeista, toteuttamalla eri yhteisöissä tiedotusta silpomisen haitallisuudesta ja teon rangaistavuudesta sekä osallistamalla yhteisöjä mukaan ehkäisevään työhön. Lisäksi näihin erityisiin väkivallan muotoihin kytkeytyvää tutkimusta tulee edistää määrätietoisesti.

Silpomiseen ja muuhun väkivaltaan tulee aktiivisesti puuttua, tapahtuu se sitten yksilöiden välillä tai yhteisöjen sisäisesti. Puuttumisessa tulee huomioida, etteivät yhteisöjen leimaaminen tai yleistävät stereotypiat edistä uhrien asemaa, vaan sen sijaan sulkevat ja eristävät näitä yhteisöjä ja niiden jäseniä yhteiskunnasta. Ulossulkeminen estää uhrien avun hakemista ja

silpomisen tai muun yhteisöllisen väkivallan ilmi tulemista. Haitallisia ilmiöitä ja perinteitä tulee kitkeä erilaisissa yhteisöissä käyttämällä yhteisöjen rakenteiden tarkastelussa analyyttisiä ja kriittisiä näkökulmia, mutta on tunnistettava, että vihamielisyyttä tai tiettyjen yhteisöjen leimaamista ei tule sallia. Kuten hallitusohjelmassa todetaan, tulee lainsäädännöllä ja muilla toimilla huolehtia siitä, että Suomi on turvallinen meille jokaiselle.